

O toponimu *Bapče/Bapča* i podrijetlu turopoljskih toponima na -če¹

Josip Perković

Institut za hrvatski jezik, Zagreb

jperkovic@ihj.hr

SAŽETAK: U ovome se radu istražuje etimologija toponima *Bapče/Bapča* koji je istodobno ime sela i nekadašnjega potoka. Osim toga, analiziraju se i drugi ojkonomi s dočetcima -če na širem području Turopolja. Prvo se predstavlja sažet uvod u temu, uključujući geografski položaj i trenutačni sociolingvistički kontekst ovoga tradicionalno kajkavskoga govornog područja. Zatim se na temelju povijesnih izvora i terenskim istraživanjem zaključuje da se današnje selo *Bapča* izvorno nazivalo *Prudnica* te da je, iz još neutvrđenih razloga, početkom XIX. stoljeća preuzelo ime danas nestaloga obližnjeg sela koje je u povijesnim ispravama zabilježeno kao *Babcha*. Nadalje, utvrđujemo da je dočetak -če u *Bapče* izvoran kao i kod drugih turopoljskih ojkonomi poput *Kuče*, *Hrašće* i *Čiče*. Taj se nastavak razvio od praslavenskoga nastavka za nominativ množine *-je iz *ja*-osnova, zamijenivši izvorni nastavak *-jane analogijom prema lokativu množine koji je kod *ja*-osnova i kod imenica na *-jane bio *-jaxъ. Takvo poopćavanje pronalazimo u brojnim ojkonomima na slovenskome području. Razvoj imena odvijao se na sljedeći način: (**baba* >) **babska* > **babsčane* > **babsčę* > *Bapče*. U članku se razmatra nekoliko mogućih značenja apelativa *bapka* kao izvora toponima, pri čemu naposljetku zagovaramo značenje 'jama, rupa, udubina' koje je u hrvatskim dijalektima gotovo u potpunosti izgubljeno, ali se i dalje čuva u srpskim i bugarskim dijalektima. Zatim tvrdimo da lik *Bapča*, kao što se pojavljuje u imenu potoka, predstavlja sekundarni razvoj od izvornoga *Bapče*. Usporednicu toj tvrdnji ponovno pronalazimo u slovenskom, gdje ime potoka *Volarja* zbog tvorbenih razloga mora biti izvedeno od imena mjesta *Volarje*. Na koncu razlažemo da postoji više razloga kolebanja u imenu *Bapče/Bapča*, a slično se kolebanje u gramatičkome rodu i broju mogu uočiti i kod drugih mikrotoponima u različitim turopoljskim mjestima.

Ključne riječi: toponimija; Turopolje; onomastika; etimologija; kajkavski

 <https://ror.org/00tqhym28> [Institut za hrvatski jezik]

¹ Ovaj je rad nastao u okviru istraživačkoga projekta *Etimološki rječnik – 3. faza (EtRje3)*, koji financira Europska unija – *NextGenerationEU*. Za iznesene stavove i mišljenja odgovoran je samo autor, te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

1. Uvod²

U ovome se radu etimološki analizira toponim *Bâpčĕ³/Bâpča⁴* koji je istodobno ime sela i ime potoka. Tu smo temu odabrali zato što je turopoljska onomastika gotovo potpuno zapostavljena i vrlo ugrožena.⁵ U posljednjih se šezdesetak godina zemljopisna slika ravničarskoga dijela Turopolja znatno promijenila. Naime, nekoć je Turopolje bilo veliko močvarno područje s brojnim tekućim i stajaćim vodama, no većina ih je isušena. Osim isušenih voda, i brojne su šume posječene, a katkad se ostatak vidi u imenu kakva polja (npr. *Šume* kraj Kurilovca) ili imenu ulice (npr. *Kněje* u Kučama) i sl. Tomu treba nadodati da se i Velika Gorica urbanizirala, proširila i tako »progutala« nekoć zasebna sela poput Plesa, Kurilovca, Gradića i Rakarja. I nekadašnja su se sela proširila te su se ljudi uglavnom prestali baviti poljoprivredom, a time su brojni mikrotoponimi pali u zaborav. Također su izgradnja prometnica i jačanje prometne infrastrukture rezultirali boljom povezanošću manjih seoskih zajednica s Velikom Goricom i Zagrebom. Takve su promjene rezultirale i snažnom promjenom demografske strukture, pa su govornici turopoljskoga dijalekta u mnogim mjestima postali manjina. Na temelju toga, ali i pod utjecajem standardnoga jezika i suvremenoga zagrebačkoga govora, turopoljski su govori u većini mjesta pred vrlo skorim potpunim nestankom. Sve navedeno izazvalo je rapidan gubitak toponomastičke građe koja se najbolje, ali opet vrlo ograničeno, čuva samo u najstarijih govornika. Stoga trenutačno provodimo istraživanja u Turopolju kako bismo pokušali zabilježiti ostatke nekoć bogate turopoljske toponomastičke građe. Zasad smo uspjeli zabilježiti dvjestotinjak mikroponima na sljedećim punktovima: Kobilic, Kurilovec, Kuče, Donja Lomnica, Čička Poljana, Bukevje i Veleševac. Ispitivanja su provedena s izvornim govornicima najčešće uz pomoć katastarske i arhivske građe. Budući da je većina ispitanika u dubokoj starosti i slabo pokretna, izlazak na sam teren uglavnom nije bio moguć. Toponime smo stoga ubicirali s pomoću topografskih karata i digitalnoga katastarskog plana. Podatke za ovaj rad ponajviše temeljimo na istraživanjima provedenima u Kobilicu tijekom 2024. i 2025. Glavni su ispitanici supružnici rođeni i odrasli u Kobilicu u dobi od 85 (ST) i 83 (KT) godine, pri čemu ST zbog školovanja i radnoga mjesta ima više interferencija od KT, koja je završila četiri razreda škole. Zbog toga je KT fonološki i morfološki bolji govornik. Međutim, oba ispitanika od-

² Kratice su kojima se služimo sljedeće: nom. = nominativ, gen. = genitiv, ak. = akuzativ, lok. = lokativ, i. = instrumental, jd. = jednina, mn. = množina, psl. = praslavenski.

³ U turopoljskim je govorima *ĕ* pravilan alofon od *a* pod duljinom. Usp. n. jd. *glĕva*, ali i. jd. *glavûm*, *rĕniti* 'hraniti' prednaglasnom duljinom.

⁴ Od sada za ojkonom upotrebljavamo *Bapče*, a za hidronim *Bapča*. O dvojakom pisanju v. treće poglavlje niže.

⁵ Na to je već upozorio Lukenda (1984: 63).

lično čuvaju naglaske, a ST zna mnogo više toponima jer se sâm bavio poljoprivredom.

Što se tiče dosadašnjih radova o turopoljskoj toponimiji, bitan je rad Johanne Wippel (1963) temeljen na pisanim vrelima iz MT I – IV. Također je nezaobilazan i rad Ernsta Dickenmanna (1939; 1966 u ovom radu) o hidronimikonu rijeke Save. Kao referentni rad može poslužiti i rad Marka Lukende (1984) o srednjovjekovnoj turopoljskoj nomenklaturi, no tu treba biti oprezan s nekim etimologijama, a i neki ojkonomi koje navodi pogrešno su zapisani.

U uvodnome ćemo dijelu iznijeti najbitnije geografske podatke te se osvrnuti na dvojako pisanje *Bapče/Bapča*. Pošto navedemo najstarije potvrde, ojkonom (i hidronim) *Bapče* etimološki ćemo analizirati, i to usporedno s drugim turopoljskim ojkonomima koje u analizi nije moguće izostaviti. Iz analize proizlaze nova rješenja na temelju kojih donosimo zaključak.

2. Zemljopisni položaj

Mjesto Bapče nalazi se otprilike dva kilometra istočno od Velike Gorice, jedan kilometar sjeverno od Kobilića i južno od Črnkovca. Zemljopisno je izoliranije od nekih drugih naselja, premda je vrlo blizu Velikoj Gorici. S istočne ga strane omeđuje obilaznica, a sa zapadne Prudnička šuma. Prema popisu iz 2021., Bapče ima 109 stanovnika, a s obzirom na sociolingvističku situaciju u ostalim mjestima uz Veliku Goricu, možemo pretpostaviti da je organski govor Bapča također ugrožen. Budući da je 2021. godine starijih od 60 godina bilo 29, a oni su u pravilu i jedini pouzdani govornici dijalekta na ovom području, smatramo da aktivnih govornika organskoga govora Bapča nema više od 20 (ako su svi od tih 20 rođeni i odrasli u Bapču).⁶ Dakako, terenskim bi ispitivanjem u Bapču mogli dobiti mnogo jasniju sliku, a moguće je da tamo sociolingvistička situacija nije nužno ista kao kod ostalih turopoljskih mjesta.

Važno je napomenuti da ojkonomi spomenuti u ovome radu ne zahvaćaju zapadni dio Turopolja zvano *Vrhovje* ili *Bregi*, već samo ravničarski dio Turopolja, što za potrebe ovoga rada uključuje i područje uz Savu koje se ondje i u Turopolju nazi-

⁶ Sociolingvistička situacija s 4 generacije koju smo zatekli u Kobiliću najbolje ocrtava navedeno. Najstariji govornici ST i KT (85 i 83) odlično se služe dijalektom, pri čemu KT zbog najmanje interferencija govori isključivo dijalektom. U drugoj generaciji 64+ dijalekt se još vrlo dobro čuva, barem naglasno, ali leksički i morfološki je u odnosu na najstariju generaciju pojednostavljen i djelomično štokaviziran. Treća generacija 40+ pokazuje odlike kajkavskoga samo u tragovima, najviše u fonetskoj realizaciji pojedinih glasova, ali je morfologija snažno reducirana. Također, u naglasku, primjerice, nema starih oksitoneza u paradigmama tipa *med zubmi* što se može čuti u prve dvije generacije. Najmlada, četvrta generacija (mladi od 12 godina) nemaju gotovo nikakvih kajkavskih obilježja. Primjerice, čak se više služe sa zamjenicom *što* nego s *kaj*.

va *Pòsavinom*.⁷ Organski govor Bapča prema Šojatovoj klasifikaciji pripada istočno-mu tipu turopoljskih govora i dijeli karakteristike s ostalim govorima uz rijeku Savu, dok organski govor susjednoga Kobilića pripada središnjemu tipu turopoljskih govora (Šojat 1982: 321).

Pokraj Bapča izvirao je potok koji je tekao jugoistočno prema selu Kobilić, gdje je skretao na sjever pa se opet polukružno spuštao na jug, ulijevajući se u potok Ribnicu. Imao je taj potok Bapča i četiri svoja pritoka. Kod Kobilića je s južne strane u njega utjecala Rakarica, iznad Rakarice se s Plesa u njega ulijevao pleški kanal Plešćica, a sjeverno od kanala potok Ilenjak, koji se prema starijoj katastarskoj karti iz 1861. nazivao Rakarčićom. Sa sjeverne je strane u Bapču utjecao i jedan od rukavaca potoka Kosnice. Pred pedesetak godina počelo je isušivanje voda u Turopolju, pa su od svih tih brojnih hidronima gdje su ostali samo presušeni kanali.

3. O povijesti mjesta i ojkonima

U jednome se recentnome novinskom članku⁸ na šaljiv način postavlja pitanje treba li ime mjesta pisati *Bapče* ili *Bapča*. Nedosljednost se vidi i u tome što, kako je navedeno u članku, s jedne strane mjesta na mjesnome znaku piše *Bapče*, a s druge *Bapča*. Službeno je ime *Bapča* (HMR 2016, 9), no u narodu se govori *Bapče*. Odakle oba imena?

Selo Bapče zabilježeno je od XV. stoljeća, konkretno počevši 1420. kao dodijeljeno imanje *praedium nostrum Babcha vocatum*.⁹ Nije poznato je li selo netom prije toga bilo nastanjeno, ali arheološki nalazi pokazuju da je područje oko Kobilića već u XIII. stoljeću to bilo (Thiele et al. 2017). Postoji još nekoliko potvrda iz XV. stoljeća, a poslije je selo zabilježeno i u popisima i obračunima poreza u XVI. i XVII. stoljeću, najprije 1553. kao *Babcha*, zatim 1568. kao *Babchya* i 1576. kao *Babpcha* te 1607. *Babcha*. Nakon toga nalazimo tek potvrdu *Babcsa* s početka 1780-ih godina na karti prvoga vojnog popisa (jozefinska topografska izmjera) (MT I, II, III; Heller 1980: 11). Zatim je pisanje *Babcha* preuzeto i na službenim mađarskim kartama u *Mappa Generalis Regni Hungariae* (Lipszky i Prixner 1806) i popratnom popisu mjesta *Repertorium locorum objectorumque* (Lipszky 1808: 24). U Sabljarovu (1866: 4) mjestopisnom

⁷ Tako su autoru ovog rada u Kobiliću, koji je povijesno bio na samoj istočnoj granici negdašnje Plemenite općine Turopolja, rekli da su sve ono što se nalazilo s druge strane mosta na potoku Bapča (što uključuje i Bapče) zvali *Posavinom* (v. sliku 1).

⁸ <https://www.vgdanas.hr/grad/muke-po-hrvatskom-pravopisu-u-turopolju-je-to-uvijek-bilovrdo-a-sada-se-mijenja/> (pristupljeno 18. veljače 2025.)

⁹ Heller (1980: 11) navodi da je selo ipak prvi puta spomenuto 1397. kao *Babana*, no to se ime pojavljuje samo jedanput u sintagmi *de Babana* i ne može se ubicirati, a nije sigurno ni da je riječ o pravome ojkonimu.

rječniku također se, ali modernom grafijom, navodi *Babča*, što je pak preuzeto i u *Ortslexicon* (Kollerffy 1878). Ojkonim se poslije standardizira kao *Bapča*, kako ga piše Daničić (ARj I, 179).¹⁰ Na isti način bilježi se i u jugoslavenskim imenicima naselja 1927. i 1960. (RM 1927: 13; Đorđević 1960: 72). Taj se standardizirani lik zadržao sve do danas, pa bi se na temelju ovih potvrda vrlo lako moglo doći do zaključka da je ojkonim *Bapča* izvoran, no čini se da nije tako. Kao prvo, u matičnim smo knjigama iz XVIII. stoljeća utvrdili i likove *Bauche* i *Babche/Bapche*,¹¹ koji upućuju na to da je lik s dočestim -e# već u XVIII. stoljeću bio prisutan, premda to nije zabilježeno u službenim ispravama.

Drugo, Šojat je, čuvši od lokalnoga pučanstva taj lik, u svojem radu o turopoljskim govorima napisao *Bapče* (*Prunica*) (Šojat 1982: 321).¹² *Pru(d)nica* je na prvi pogled drugo ime za *Bapče*. Na upit kako su nazivali ljude iz Bapča, ispitanici iz Kobilica rekli su da sâm etnik nije postojao, odnosno, ako je tko bio iz Bapča, onda nije bio ***Bapčan*, nego su govorili da je taj s *Prudnice*, odnosno *Prudničan*.¹³ Ojkonim Prudnica ispitanici iz Kobilica smatraju izvornim, odnosno nekoć je gotovo isključivo u uporabi bio ojkonim *Prudnica*, a danas je selo općenito znano kao *Bapče* ili *Bapča*.¹⁴ Ovdje je, osim terenskog, nužno i povijesno/arhivističko istraživanje zbog toga što je do dvojakosti u imenu došlo jer su nekoć postojala dva sela: Bapče i Prudnica. Naime, na karti prvoga vojnog popisa može se jasno vidjeti da se na mjestu gdje se danas nalazi Bapče nalazilo selo zapisano kao *Pronicza*, a na samome se potoku Bapča na sjevernoj strani nalazilo selo zapisano kao *Babcsa*. Dakle, izvorno je bila riječ o dvama različitim mjestima pri čemu je »pravo« selo Bapče nestalo, a ime je preneseno na Prudnicu, što je u narodu očuvano do danas. Potonji je ojkonim zabilježen još kod Lipszkoga (1808: 539) u kazalu kao *Pronicza*, ali ga na karti nije označio, odnosno označio je samo *Babcha* i to na izvornome mjestu. Pregledali smo također najstarije matične »knjige stanja duša« župe Šćitarjevo i u prvom stanju duša s kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća jasno se može vidjeti da postoje dva sela: Bapče i Prudnica. Otprilike 1808. godine Bapče nestaje jer obitelj *Zaverskij* (podrijetlom iz Češke ili iz mjesta ili župe Čehi /*Chehiana*) izumire ili napušta dvorno mjesto, a obitelj se Pavleković (obiteljski nadimak *Lukīneč*) seli u Prudnicu i ondje, da bi se razlikovali od obitelji Pavleković (obiteljski nadimak *Prūni*) koja je ondje živjela, bivaju zapisani kao

¹⁰ Standardizira se poštakavljeno, kratkosilaznim naglaskom.

¹¹ Na tome je mjestu župnik prvo napisao -p- pa precrtao i napisao -b-.

¹² Terenska je istraživanja Šojat provodio od 1959. do 1962.

¹³ Tako je navedeno i u HMR (2016: 9).

¹⁴ Ojkonim *Bapče* smatraju recentnijom inovacijom nastalom nakon Drugog svjetskog rata, što, barem prema povijesnim potvrdama, ne može biti istinom. No, svakako je istina da se lik *Bapče/Bapča* urbanizacijom Velike Gorice i doseljnjem većeg broja ljudi u Turopolje počeo širiti i tako, gotovo u potpunosti, istisnuo ojkonim *Prudnica* iz uporabe.

Pavlekovich seu Lukinecz Babchensis. U drugom se stanju duša (1816–1829) za Prudnicu piše samo *Babcha*. Ni poslije se ojkonom *Prudnica* više ne spominje, a nema ga primjerice ni Sabljarov rječnik (1866). Jedino što je od starog sela ostalo je mikrotoponom *Bâpčę* kojim se nazivalo polje, gdje se nekoć nalazilo dotično selo.

Kao što rekosmo, trebalo bi, ako je to moguće, dodatno istražiti starije isprave kako bi se vidjelo može li se otkriti zbog čega je došlo do promjene u službenom imenu *Prudnica* > *Bapča*. Uzrok te promjene u ovome trenutku ne možemo sa sigurnošću utvrditi. Povijesne se potvrde i matični unosi koje smo naveli na početku ovoga poglavlja uopće ne odnose na današnje mjesto zvano *Bapča*, odnosno *Bapče*, već na danas nepostojeće naselje.

Što se hidronima *Bapča* tiče, on je posvjedočen prvi put 1550. kao *fluviolus Babcza vocatus* (MT III, 215) i 1552. kao *terra iuxta fluvium Babcha in portu eiusdem fluvii Babcha* (MT III, 293). Važna je ovdje jedna turopoljska, kajkavska isprava datirana 1848. godine, gdje se spominje taj potok. Tamo piše: [...] *zarad napravljenoga na potoku Babchi proti Lazinam melina*, a nešto niže u tekstu stoji *na potoku Babcha zvanom [...] ter vu obchini Kobilich sztojechemu melinu...* Tekst je napisao tadašnji župan turopoljski Albert Modić iz Donje Lomnice u Turopolju.¹⁵ Ta je isprava važna jer upućuje na to da je ime potoka doista bilo *Bapča*, međutim, kao što ćemo vidjeti, to nema presudnu ulogu u donošenju zaključka jer smatramo da je ime potoka ionako sekundarno.

Slika 1. Izvorni smještaj sela *Babcsa* i *Pronicza* (danas *Bapče*) oko 1782.¹⁶ / **Figure 1.** Original location of the villages *Babcsa* and *Pronicza* (present-day *Bapče*) around 1782

¹⁵ Izvor: HR-HDA-49 kutija br. 32.

¹⁶ Izvor: <https://maps.arcanum.com/en/> (pristupljeno 5. ožujka 2025.).

Na relativno je kasnu posvjedočenost hidronima utjecalo to što je riječ o potoku razmjerno niske važnosti. U takvim se slučajevima potoci i rijeke obično nazivaju prema nekomu obližnjem mjestu (Dickenmann 1939: 20–21, 23). Neposredne su usporednice *Pleso – Pleščica, Velika i Mala Kosnica – Kosnica, Rakarje – Rakarica* itd. Potonji se potok, sudeći prema starijim potvrdama (*fluvius Rakarya*) i analogiji *Bapče* (ojkonim) – *Bapča* (hidronim), mogao izvorno nazivati i *Rakarja* (usp. slovenski *Volarje – Volarja* niže). Smatramo, dakle, da je ojkonim *Bapče* izvoran i da je naknadno prenesen na potok. Usporedno bi tomu bilo Šimunovićevo (2010: 230) tumačenje da je hidronim *Krbava* imenovan prema gradini *Krbava*.

4. Prijašnja tumačenja etimologije

Dickenmann (1939: 40), čini se, iz starih potvrda pogrešno čita ime potoka kao *Babica* < *bába*, ali ne objašnjava dočetak -ča. Wippel (1963: 1) preuzima od njega lemu *Bábica/Bápča* i kaže da je izvedeno iz hrv. *bába*, a na 101. stranici navodi *ad hoc* promjenu *Trebica* > *Trepča* prema *Babica* > *Bapča*. Nesporno je prema našem mišljenju da je u osnovi toponima isti korijen koji je u *bába*, ali je objašnjenje Johanne Wippel neuvjerljivo. To se vidi po mikrotoponimu (imenu zemlje) *Bábčnica*, odnosno *Bábčina* (od *babica* bismo očekivali ***Babičnica* ili ***Babičina*) i po naglasku. Naime, naglasak nije, kako Wippel piše, *Bápča* (što je valjda preuzela od Daničića), već *Bápča*, odnosno *Bápče* (o naglasku v. dolje).

5. Pisarska tradicija, mađarski utjecaj i fonetske realizacije

To što je u latinskim ispravama iz XV. i XVI. st. naš ojkonim pisan s dočetnim -ča, ne znači nužno da je taj dočetak i izvoran. To se vidi ponajprije po tome što u starijim turopoljskim i zagrebačkim ispravama od XIII. do XVI. stoljeća kod turopoljskih ojkonima redovito na mjestu starih dočetnih *-e i *-ę (koji su se stopili u otvoreno e) stoji -a, odnosno -an (usp. *Turopolya, Conchan/Kwcha, Harastya, Rakarya* itd. prema *Turopolje, Kuče, Hrašće, Rakarje*) (v. MZ I; MT I, II). Potkraj XV. i početkom XVI. stoljeća sve su češći likovi s dočetnim -e, ali su česti i oni s dočetnim -a, a katkada i s -an, i to sve do kraja XVIII. stoljeća.¹⁷ Formalno bi -a odgovaralo gen. jd. i nom. mn. sr. r., ali primjeri poput *Harastya* za *Hrašće* i *Malaca* za *Mlaku* zabilježeni u XIII. stoljeću upućuju na utjecaj mađarske grafije. Tu prije svega mislimo na pravilo po kojem se početni suglasnički skupovi #CC- u mađarskom dokidaju vokalom koji od-

¹⁷ To se vrlo dobro može vidjeti na primjeru *Kuča*. Prema potvrdama u MT, I i MT, II nalazimo od XIII. do XVI. stoljeća sljedeće likove: *Conchan/Cochan* (1258), *Conchan* (1266) (*Conschan*), *Cachyan* (1388) *Kwchya* (1466), više puta *Kochan* (1484), *Kochan* (1487), *Kochan* (1487), u popisu davanja desetine 1488. prvi puta *Koche* (1493. *Kwche*), *Kwche* i *de Kwcha* (1494), *Kuche* (1501), *de Kucha*, *de Kuche* i *de Kucha* (1517), *de Kothye* (1518), *Kucha* (x2) (1521), *de Kuche* i *de Kucha* (1523), *de Kochan* (1549), *Kochan* (1551) itd.

govara načelu vokalne harmonije. Po pravilu vokalne harmonije u istoj riječi ne mogu stajati prednji i stražnji samoglasnici, odnosno, dočeto se prednje *-e* mijenja u stražnje *-a* (v. Miklosich 1872a: 6; Šmilauer 1932: 505, 509 za više primjera).¹⁸ Mađarskom se utjecaju pripisuje i pisanje *-en-*, *-an-* i *-on-* na mjestu starih **e* i **o* (o tome v. Dickenmann 1966: 202–205; Šmilauer 1932: 505–532; Miklosich 1872a). Element *-n-* u *Conchan* za *Kuče* u ranom XIII. stoljeću upućuje na pisarsku tradiciju iz razdoblja kada su na turopoljskome području nazali **e* i **o* još bili očuvani. Kad je točno ta tradicija nastala, ne može se sa sigurnošću utvrditi (Lončarić 2005: 143–144). Međutim, premda je *-on-* sigurno ostatak pisarske tradicije, dočeto *-an#* može biti i singularizirani lik izvornoga **kōčane* kao *Smiljan* < *Smiljane* (Šimunović 2010: 238). Ako je drugo točno, onda nam to sugerira da su u jednom trenutku supostojala oba lika **Kōčane* i **Kōče*, ali da je potonji na turopoljskom području prevladao (v. dolje).

Ne možemo izostaviti ni mogućnost da se nakon denazalizacije starog **e* taj glas koji se odmah stopio s kontinuantom staroga **e* izgovarao još otvorenije nego danas, gotovo kao /a/. Takav je izgovor moguć u govoru Kuča gdje smo zabilježili znatno otvoreniji izgovor kontinuantne staroga **e* (i **e*) nego u nekim drugim turopoljskim mjestima. U turopoljskim se govorima općenito u nekim primjerima očekivano otvoreno *e* pod naglaskom vrlo često odražava kao /a/, npr. *nābum*, *nēm* »neću« (usp. Šojat 1982: 365). Takav je izgovor teoretski mogao pridonijeti pisanju dočetonoga *-a*. Isto je tvrdio i Lončarić za neke toponime u Podravini (v. Lončarić 2004: 317).

6. O podrijetlu

Budući da smo pretpostavili da je ojkonom izvoran, a hidronim sekundaran, počeo ćemo s analizom ojkonima. Kao najjednostavnije rješenje mogli bismo pretpostaviti ispuštanje imenice *selo* ili *ves* u hipotetskim primjerima ***Bapče selo* i ***Bapča ves* (usp. Snojevo /2009: 465/ objašnjenje za slov. ojkonom *Volče*). Takav lik, međutim, nije potvrđen u starijim ispravama i među očuvanim turopoljskim ojkonomima takva tvorba nije uobičajena.

Druga je mogućnost, no malo vjerojatna, da je *Bapče/Bapča* ojkonom s antropimnom osnovom (usp. klasifikaciju ojkonima u Šimunović 2009: 214). U zabilježenim osobnim imenima *Dobcha* i *Levcha* u ispravi iz 1225. vidimo možda isti sufiks kao u *Bapča*. Ovdje, međutim, treba upozoriti da *Dobcha* i *Levcha* mogu stajati za obje varijante *Dobče* i *Dobča*, odnosno *Levče* i *Levča*. Neobično bi ipak bilo to što bi

¹⁸ Primjeri su kao *Scitaria* za *Šitarjevo* iznimka, no Šmilauer (1932: 509) napominje da ta tendencija vokalne harmonije nije uvijek dosljedno provedena i da postoje riječi koje imaju miješani vokalizam, npr. *Leventa* > *Levente*. Pisanje *Scitaria* će biti prema modelu većine ostalih ojkonima u kojima je pisanje dočetonoga *-a* očekivano. Usp. i lokalni izgovor, odnosno lik *Čitarjēve*.

se u ojkonomu *Bapče* sačuvalo neposvjedočeno ime *Bapčel/Bapča* koje pritom nije prošireno nikakvim tvorbenim sufiksima. Naime, ojkonomi koji su postali od antroponima na širem turopoljskom području najčešće su izvedeni s pomoću sufikasa -in, -ov-, -ev-, -ec itd. (usp. *Buzin, Markuševac, Kušanec, Dubranec, Dragonožec, Vukomerić, Grdeščak, Črnkovec* itd.).

Kao mogućnost valja spomenuti i izvođenje od imenice **baba* kao »ime slavenskog ženskog demona«, odnosno »personifikacija ženskog pretka, možda eufemizam za božanstvo plodnosti« (Brozović-Rončević 1987: 121). U tom bi se pogledu *Bapče* mogao tumačiti kao deminutiv od *baba* (RKJ I, 108), no to je vrlo spekulativno, a i arealna nam tipologija šire turopoljske ojkonomije sugerira odapelativno postanje.

Za određivanje etimologije i etiologije našega toponima nužno je prije svega odrediti koji je dočetak stariji, odnosno je li to -ča ili -če? Prema obrascu drugih, obližnjih ojkonomima smatramo da je izvoran dočetak -če. Ovdje prije svega pripadaju naselja Kuče (*Kōčē*), Hrašće (*Hrāšćē*),¹⁹ Čiče (*Čičē*), također i Gradići (*Grādīči*, ali izvorno *Grādīčē*),²⁰ potom i Bapče itd.²¹ Mišljenja smo da je u svim navedenim ojkonomima prisutna apelativna osnova s etničkim sadržajem, tj. da izvorno odgovaraju na pitanja *odakle su?* i *gdje su naseljeni?* (Šimunović 2009: 214).

Da bismo objasnili što je dočetak -če, moramo prvo razmotriti ostale navedene ojkonime, a za primjer uzimamo *Kučē*. Ime se toga mjesta izvodilo iz štokavske imenice *kuća* (v. Wippel 1963: 49 i Lukenda 1984: 58).²² Takvo je objašnjenje leksički i formalno neuvjerljivo. U turopoljskim je govorima riječ *kūča* recentnija posuđenica iz štokavskog, dočim je izvorna riječ (*hiža*). Morali bismo pretpostaviti da je riječ *kūča* očuvana samo u tome ojkonomu *Kučē*, što samo po sebi nije nemoguće (usp. u slov. *kóča*),²³ međutim naglasak se ne podudara jer je u imenici *kuća* korijen bio pod starim akutom. Dakle, očekivali bismo naglasak kao u štokavskome nom. jd. *kūča* – n. mn. *kūće* (odnosno u turop. kajk. *kōča* – *kōčē*), a ne *Kōčē*.

¹⁹ Naglasak nije u potpunosti siguran. Zabilježili smo na Lomnici lokativ *Frāšču*.

²⁰ Na Lomnici smo snimili lik s dočetnim -e#. U matičnim knjigama iz XVIII. st. nalazimo likove *Gradiche, Gradichye, Gradich, Gradichi*. U ranim katastarskim ispravama također piše *Gradiče*. Ovo upućuje na to da je i kod imena *Bapče* kolebanje moglo postojati već duže vrijeme i da od početka nije bilo jasno koji je lik »ispravan«.

²¹ U povijesti ih je vjerojatno bilo i mnogo više. Trebalo bi dodatno istražiti starije potvrde. Jedan od mogućih srodnih ojkonomi je i negdašnje selo Zamlračē koje se nalazilo između Kurilovca i Mraclina. Na tom sam mjestu zabilježio mikrotoponim (ime polja) *Zāmlačē*.

²² To je učinio već Laszowski (1910: 343) koji nije bio lingvist.

²³ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=ko%c4%8da> (pristupljeno 17. ožujka 2025).

Budući da je apelativ *kut* < psl. **кѹтъ* vrlo čest u hrvatskoj toponimiji,²⁴ vjerojatno se on nalazi i u ojkonomu *Koče*.²⁵ Motivacija postaje mnogo jasnija pogledaju li se starije karte, gdje se jasno vidi da je mjesto Kuče sa stražnje strane bilo omeđeno potokom *Obdinom*, a s lijeve i desne strane dvjema šumama zvane *Lug* i *Kneje*, odnosno nalazilo se »u kutu«. Dočetak *-če* bit će izvoran, ali sufiks **-bje* za tvorbu kolektiva to ne može biti jer u turopoljskim govorima izvorno nije provedena druga jotacija (v. Šojat 1982: 359). Isto tako ni *Hrašće* ne može biti zbirna imenica od riječi *hrast* (usp. mikrotoponim *Pod rastjêm*). Najizglednije je pretpostaviti izvođenje s pomoću sufiksa za tvorbu etnika **-jane* koji je potom zamijenjen nastavkom nom. mn. **-jē* iz *ja*-osnova. Odnosno, moramo pretpostaviti prelazak iz *n*-osnova (**Hrašćane*, **Kočane*) u *ja*-osnove (**Hrašće*, **Koče*) po uzoru na tip imenica **duša* - **duše*.

Naime, u imenicama na **-jane* lokativni je nastavak bio **-jaxъ*, a ne **-janaxъ* (Pronk 2007: 188 prema Vaillant 1958: 188). U tom je starom tipu tvorbe na **-jane* na turopoljskom području moralo vrlo rano doći do zamjene toga nastavka **-jane* s **-jē* s obzirom na to da *-jane* ne nalazimo ni u najstarijim potvrđama.²⁶ Kako u toponimiji često lokativni oblik utječe na polazišni oblik (nominativ), tako je i u našem slučaju lok. mn. **kōčaxъ* utjecao na to da se polazišno **kōčane* analoški zamijeni s **kōčē* jer je i lokativ od **kōčē* također bio **kōčaxъ*.²⁷ Navedeni se ojkonom toponimizirao i shvaćen je kao množina ženskoga roda prema modelu nom. jd. **duša* – nom. mn. **duše* – lok. mn. **dušaxъ*. Potvrdu toj pretpostavci nalazimo i u sinkronijskome lokativu ojkonomima *Kuče* koji glasi *v Kuča* (*v Koča* < **v Kōčaxъ*), međutim danas se često kaže i *v Kuču* analogijom prema *v Čiču* (izvorno također *v Čiča*, v. dolje).²⁸ Izvorno je, dakle,

²⁴ Zabilježili smo mikrotoponime s apelativom *kut* u Kučama, Kobiliću i na Veleševcu.

²⁵ Možda se i imenica *kuća* ima izvoditi od psl. **кѹтъ* i sufiksa *-ja* (v. Gluhak 1993:356; ESSJ 12,70-4), pa su *kuća* i ojkonom *Kuče* ipak u neizravnoj etimološkoj svezi.

²⁶ Doduše, prežitci bi se toga sufiksa mogli vidjeti u oblicima *Chychan* i *Conchan* koji bi mogli biti singularni likovi pretpostavljenoga lika **Chychane* i **Kočane* (v. gore). Usp. ipak kraj Lekenika ojkonom *Brežane*.

²⁷ Usp. npr. njem. ime *Laibach* za *Ljubljana*. Za još primjera v. Pronk 2007.

²⁸ Usp. ovdje i novinski intervju (<https://cityportal.hr/od-dvije-kuce-nastale-su-kuce-dresirane-guske-nadmorske-visine-i-dva-velikana/>; pristupljeno 18. veljače 2025) s mještanimom Kuča: *Gdje se mi to sad nalazimo, u Kuču ili Kučama, pitamo prijatelja Branka.*

Mi smo v Kuča! – odgovara onako kako se to i kaže u ovom selu.

Dobro, standardni hrvatski jezik taj lik neće baš do kraja odobriti, jer to je taj kučki dijalekt, ali poklapaju se te dvije varijante. Točno je reći da si u Kuču, a ne u Kučama, kao što ćeš se za par minuta vožnje biti u Čiču, a ne Čičama...

Također usp. pučku etimologiju nešto niže u tekstu:

Ovo selo ima jako dugu i bogatu povijest, toliko dugu da ne znamo sa sigurnošću ni kako je nastalo ime sela. Neki kažu da je prvi čovjek ovdje bio neki prezimena Končan, pa je to vremenom prešlo u Kučan, a drugi tvrde da su tu na početku bile dvije kuće, a kako mi Turopolci nemamo »meko ć«, nastale su Kuče.

značenje ‚ljudi koji žive u kutu‘. Potpuno se usporedan razvoj kajkavskomu *Kočče* dogodio i u slovenskom *Kóče* (Snoj 2009: 192–193).

Vjerujemo da je nastavak *-je prisutan i u drugim spomenutim ojkonomima. Za *Hrašče* usp. slov. *Hraše* (Snoj 2009: 164) i hrv. *Raštane* (Skok 1926: 75–77). Kod tog bi ojkonomima izvorno značenje bilo »ljudi koji žive gdje su hrastovi«. U ojkonomu *Gradičče* ishodišni bi apelativ mogao biti *gradica*, usp. kod Pleteršnika *gradica* »kleine Umzäunung« itd.

Etimologija je imena *Čiče* ipak sporna. Lukenda (1984: 58) ga izvodi iz osobnoga imena Čik (u značenju »Čikovi ljudi« ili »Čikovo selo«), a to vjerojatno preuzima od Dickenmanna (1939: 91) što nije nemoguće. Naime, takva struktura s antropnimnom osnovom nosi patronimni sadržaj rodovske organiziranosti (Šimunović 2010: 239).²⁹ Problematično je to što takva tvorba nije uobičajena kod turopoljskih toponima antropnimnog postanja. Uz primjere kao što su *Markuševec*, *Grdeščak*, *Črnkovec*, usp. još i starije ojkonomie na -in: *Mraclin*, *Buzin*, *Trebešin*, *Želin* itd.

Osim što bi arealno odgovaralo tvorbi ojkonomima kao *Kuče* i *Hrašče*, u prilog tezi da je i kod ojkonomima *Čiče* izvorno bio sufix -je < *je ide i činjenica da je ojkonom prije bio u množini ženskoga roda, pa tako u jednoj ispravi u Turopolju datiranoj 23. ožujka 1733. piše: *Iz Novech Chich ima paidassicz seszt* (MT IV, 610) (usp. također u Laszowskoga /1910/ sustavnu uporabu lika *Stare Čiče*). I danas se katkad može čuti *v Čičama* /*v Čiča*, no to se doživljava kao nepravilno (v. 28. bilješku).

Razriješivši podrijetlo dočetka -če, vraćamo se ojkonomu *Bapče*. Međutim, nije jednostavno razlučiti etimologiju toponima izvedenih iz osnove *bab-. Formalno bi ishodišni oblik bio *babьka, čije odraze pronalazimo u svim slavenskim jezicima. Problematično je, međutim, to što je velika rasprostranjenost toponima tipa *Bab-* dodatno potaknuta velikim brojem sporednih značenja koje *baba i njezine izvedenice kao *babьka i *babica mogu imati u slavenskim jezicima. Osobito je čest u oronimima, hidronimima, zoonimima i fitonimima (ESSJ I, 105ff; Bezljaj 1956: 42–43; Snaj 2009: 50), a Polák (1979) čak pretpostavlja supstratni utjecaj *baba. Ojkonom bi *Bapče* mogao biti znatno stariji od prvih potvrda u XV. st., što se vidi po relativnoj kronologiji akcenatskih promjena. Naglasak *Bāpčę* mogao bi upućivati na to da ime potječe iz vremena prije ispadanja poluglasova što se dogodilo do polovice XI. st. (Matasović 2008: 171).³⁰ Ako je ta pretpostavka točna, ojkonom je nastao prije nego što

²⁹ Usp. također i ojkonom *Čiče*, što Šimunović izvodi iz upitne zamjenice istarskih Vlaha (Šimunović 2010: 241; usp. i Snaj 2009: 508).

³⁰ Naglasak *Bāpčę* mogao je nastati i naknadno unutarnjim jezičnim procesima po sinkronijskome modelu starijih, naslijeđenih imenica u kojima je neocirkumfleks pravilnoga postanja. Doduše, o starosti turopoljskih ojkonomima svjedoči već prije spomenuto pisanje *Conchan* za *Kučę*, gdje -on- stoji za staro *o, premda se taj glas denazalizirao oko X. st. (Lončarić 1996: 68).

se odraz staroga akuta stopio s odrazima kratkoga neoakuta i kratkoga cirkumfleksa u kratkosilazan naglasak (Holzer 2011: 74; Kapović 2015: 278). Naime, u korijenu je na osnovi izvorno bio stari akut, odnosno riječ je glasila **bǎbъčę*. Ispadanjem je poluglasa (*šva*) u poziciji -CъC- u kajkavskome došlo do metatonije staroga akuta u novi cirkumfleks. Konkretno, riječ je o promjeni **bǎbъčę* > *bǎbče* isto kao u primjeru *rúška* < psl. **krúšьska* (Lončarić 1996: 45; Kapović 2015: 273, 278). Ta akcenatska promjena potvrđuje da likovi *Bapče* i *Bapča* nisu mogli nastati iz ***Babica*. Također, da je u korijenu nekada stajao stari akut, pokazuje nam obližnji mikrotoponim *Bábečnica*, odnosno *Bábečina* u kojem se poluglas (*šva*) ozvučio, pa nije nastupila metatonija.

Što se konkretno značenja *bapke* tiče, Polák (1979: 29) navodi u ruskom »mali stog na polju« te »snop lana ili konoplje«, što se u sličnom značenju »snop, svežanj« pojavljuje u češkom i slovačkom te u različitim hrvatskim dijalektima: npr. *bǎpka* »paketić smotanoga pamuka ili konca« u govoru Gole (Večenaj i Lončarić 1997: 7). Pretpostavka da je kod *Bapča* riječ o snopovima ili svežnjevima kojekakve trave, žitarica, pa čak i konoplje, nije nemoguća. U starijim ispravama s početka XIX. st. utvrdili smo postojanje zemlje zvane *Konoplichka* u kobilinskome kraju, a u potoku Bapča (na kojemu se nekoć nalazilo i izvorno selo Bapče) nekoć su se namakale konoplje. Semantički je uvjerljivo pretpostavimo li da su prebivaoci toga područja tako prozvani prema zanimanju kojim su se bavili.

Kao druga mogućnost pojavljuje se *bapka* kao fitonim. Naime, na širemu je turopoljskome području prisutno mnogo ojkonima, što starijih, što mlađih, koji su izvedeni iz slavenskih fitonima. Konkretno, na širemu turopoljskom i posavskom području fitonimijskoga podrijetla su npr. *Hrašće* (~*hrast*), *Bukevje* (~*bukva*), *Drenje* (~*drijen*), *Leknen* (~*leken*), *Trnje* (~*trn*) (za fitonime v. Lukenda 1984). Na temelju toga ponukani smo povezati *Bapče* s fitonimom *bapka* < **babьka* u značenju »trputac« (*Plantago*). Takva se praksa imenovanja vrlo dobro ukalupljuje u rašireni tip ojkonima koji su »motivirani položajem, izgledom, veličinom, sastavom tla, biljnim i životinjskim svijetom« (Šimunović 2009: 215). *Bapku* za rod *Plantago* spominje i Mikalja (Vajs 2003: 213), a značenje *Plantago* je i sveslavensko (Šulek 1879: 5–6; ESSJ I, 115; SP I, 171). Prihvatimo li tezu o fitonimijskom postanju, onda obrazac tvorbe ojkonima *Bapče* odgovara u potpunosti tvorbi ojkonima *Hrašće* (v. gore). Dakle, *Bapče* bi onda izvorno imenovalo ljude koji obitavaju na području gdje je *bapka* u izobilju. Doduše, trputac je za razliku od ostalih spomenutih fitonima vrlo malena biljka, pa možemo otići i drugim smjerom, pa pretpostaviti da je pridošlom narodu ta biljka zbog svojih ljekovitih svojstava bila od velike važnosti za narodnu medicinu.

Treće rješenje koje nudimo semantički je najuvjerljivije. Naime, Polák (1979) je govorio o slavenskom supstratnom apelativu **baba* koji se najistaknutije očituje u slavenskim oronimima (v. Brozović-Rončević 1979). Općenito se taj apelativ u svim

južnoslavenskim jezicima pojavljuje u imenima vrhova planina, brda općenito, zatim u značenjima »kamen«, »šljunak« itd. Međutim, čini se da je apelativ **baba* imao i drugo značenje »jama, rupa, udubljenje«. U bugarskom nalazimo *ба̀бака* »*яма, мпан, дьнка*« (БЕР I, 23), a u srpskim dijalektima *бапка* ima više semantički bliskih značenja: »jama, rupa u zemlji«, »lokva«; *бапчица* »jamica«, »kućica za sađenje povrća«, »rupica na obrazu«, *Бавчиште* »zemljište sa više plićih a širih udubljenja« itd. (EPCJ II, 174–175). U hrvatskim se dijalektima apelativ toga značenja uglavnom izgubio. Sačuvana je ipak u Cerju riječ *bàbica* u značenju »rub jame« (Šatović i Kalinski 2012: 68).³¹ Usp. također u gornjolužičkosrpskom *babka* »Delle am Ende oder an der Seite des gekochten Eies« (Schuster-Šewc 1983: 9). Semantički također odgovara i bjeloruski i ukrajinski *baba* »močvara, kaljuža« (EPCJ II, 174–175; ЭСБМ I, 246). Ako je ta hipoteza točna, onda *Bapče* izvorno označuje ljude koji nastanjuju udubljeno, ulegnuto područje uz potok. O neravnom terenu svjedoči i zabilježeni toponim *Vūdol* (izvorno i-osnova, lok. *vudolī*) koji se nalazi svega nekoliko stotina metara od izvornog mjesta *Bapče* s druge strane kanala. Taj je toponim postao od starog psl. apelativa **ǫdolb* > stsl. *ǫdolb*, slov. *odoł* kod Pleteršnika, rus. dij. *удоль*; usp. npr. i slovinski toponim *Vǫdōl* itd. (ESSJ 40, 17). Također valja ovdje spomenuti i mikrotoponim (polje) *Mēt grabami* »među grabama« koji se nalazi svega tristotinjak metara sjeverno od izvornoga sela *Bapče*.

7. O dočetu -ča#

Kako iz navedenoga protumačiti sekundarni dočetak -ča u ojkonimu *Bapče* i ime potoka koji je prema starijim ispravama uistinu bio nazivan *Bapča*? Ovdje se nameće više različitih mogućnosti koje su u različitoj mjeri mogle više ili manje doprinijeti kolebanju u imenovanju.

Kada govorimo o ojkonimu, moguće je da je riječ o ostatku pisarske tradicije. Naime, već smo vidjeli da se u starijim ispravama od XIII. stoljeća do početka XVI. stoljeća gotovo isključivo upotrebljavaju oblici s dočetnima -a#. No, takva je pisarska tradicija ostala i znatno duže, barem do kraja XVIII. st. kad je već na širem turopoljskom području dočetak sigurno bio -e#. To se vidi na primjeru mjesta *Rakarje* koje je kao *Rakarje* zapisano u matičnim knjigama 1773. godine, ali se na karti prvog vojnog popisa Slavonije 1781–1783. mjesto spominje kao *Rakaria*. Nadalje, Lipszky (1808: 253) je osim *Babcha* za *Babče* napisao i *Hrascha* za *Hrašče*, što može biti pisarska pogreška ili množina od *Hrašče* (usp. također na istoj karti prvoga vojnoga popisa još *Gradiche*, *Hrasche*, *Kuche*, *Vukovine*, ali *Lazina*, zatim *Staro* i *Novo Chiche*, *Gornie*

³¹ U sjevernim je kajkavskim dijalektima značenje *babica* možda prešlo u »zjenica« s obzirom na to da je zjenica otvor u oku, usp. u Goli (Večenaj i Lončarić 1997: 7) *bāpčica* »zjenica oka«. Doduše, možda je riječ i o kalkiranju ili usporednom razvoju prema latinskomu *pupilla* i sl.

i *Dolnie Kuche, Pod Ottoche, Babcsa, Leknova, Dernie*, ali *Ternia* te *Bukevie* prema današnjim *Gradići, Hrašće, Kuče, Vukovina, Čička/Lazina* i *Lazine, Staro i Novo Čiče, Kuče, Gornje* i *Donje Podotočje, Bapče, Lekmeno, Drenje, Trnje* te *Bukevje*). Kao što možemo vidjeti, još u XVIII. st. postoji mnogo kolebanja u zapisu ojkonima. Nejasno je zašto se naselje Drenje piše *Dernie*, a gotovo susjedno naselje Trnje piše se *Ternia*. Dakle, i pisanje bi *Bapča* prema *Bapče* bilo ekvivalentno pisanju *Staro Chiche* prema liku *Stare Čiče* koji je, kao što smo gore mogli vidjeti, bio stariji i lokalno jačano rašireniji u vrijeme nastanka karte. Takvo je bilježenje imena mjesta utjecalo i na današnji lik, pa govorimo o *Starom Čiču*, a ne o *Starim Čičama*. Odnosno, želimo reći da se u narodu i tada govorilo *Bapče*, što potvrđuju matične knjige XVIII. stoljeća, ali je prema pogreškama župnika, kartografa, službenim ispravama i katastrima do danas ostao sekundaran zapis *Bapča*³² (Šimunović 2009: 134). Osim toga, ako se mjesto oduvijek zvalo drukčije, dakle *Prudnica*, nije neobično to što je u opću uporabu preuzeto i sekundarno ime *Bapča*.

Nejasnoći u onimiji zasigurno nije pomogla ni činjenica da je pokraj Bapča tekao istoimeni potok. Dickenmann (1939: 20) napominje da nije uvijek jasno je li primaran hidronim ili ojkonom. Obično razrješavanju te dileme pomažu apelativi od kojega su ti toponimi tvoreni, no u našem slučaju korijen **bab-* ima širok raspon značenja. Međutim, prema arealnoj tipologiji turopoljskih ojkonima, možemo pretpostaviti da je dočetak *-če#* izvoran. Da je došlo do promjene *Bapče > Bapča* vrlo je izgledno ako pretpostavimo da je potok imenovan dok je lik *Bapče* još bio shvaćan kao množina ženskoga roda (kao *Kuče*). U tom bi slučaju potok, koji je singularan, dobio ime prema liku jednine, dakle, *Bapča*. Ovdje svakako u razmatranje moramo uzeti i imena obližnjih rijeka i potoka kojima je dočetak bio na izvorno *-a*. U blizini potoka Bapča nalazile su se Sava i Lomnica, a pritoci su potoku bili Rakarica, Rakarčica, Pleščica i Kosnica, pri čemu se sâm potok Bapča ulijevao u Ribnicu, odnosno Odru. Zatim je nastupila analogija kojom je došlo do promjene *-e# > -a#*, čime je kolebanje među dvama oblicima bilo dodatno pojačano.³³ Spomenuta je promjena dočetnoga vokala potvrđena u slovenskom. Naime, tamo pronalazimo ojkonom *Volarje* (Snoj 2009: 464), koji je uspoređan turopoljskom *Rakarje*. Oba se ojkonima u povijesnim ispravama zapisuju s dočetnim *-yal-ia: de Vollarja* (1338), *villa de Volaria* (1377) i *terre ipsorum Rakarya vocate* (1278), *ad fluium Rakarya* (1278., isti dokument) (MT I, 32). Međutim, nedaleko od slovenskog mjesta Volarje nalazi se i potok Volarja, u kojemu je moralo doći do iste promjene promjene dočetnoga *-e#* u *-a#* kao u *Bapče > Bapča*. To se vidi po tome što ojkonom po načinu tvorbe mora biti stariji od hidroni-

³² To ne znači da se u XVIII. st. nije govorilo i *Bapča*, dapače, kolebanje *Bapče-Bapča* sigurno je i tada postojalo (v. niže).

³³ Svakako je ovdje zanimljivo to što i drugdje nalazimo vrlo sličan odnos hidronim – ojkonom. Usp. npr. mjesto i rijeku *Trepča* (pritok Kupe) u Sisačko-moslavačkoj županiji.

ma. U ojkonomima *Rakarje* i *Volarje* sufiks *-je* drugoga je postanja od onoga u *Bapče*, *Kuče* itd. On potječe od starog akuzativa *-jo*-osnova. Obrazac tvorbe bio bi *Rakarj* > nom. mn *Rakari* > ak. mn. *Rakarje*, usp. češki ojkonom *Kuhaře* i dr. (Miklosich 1872b; Bezljaj 1961: 309; Snoj 2009: 464–465)

Kao treći bitan izvor kolebanja i promjene *Bapče* > *Bapča* pojavljuje se i reinterpretacija ojkonomima *Bapče* kao imenice u jednini srednjega roda kao u ojkonomu *Hrašće*, tj. *ove Bapče* > *ovo Bapče*, a od toga gen. jd. te nom. i ak. mn. glase *Bapča*. Proces bi bio istovjetan onomu koji se dogodio u imenu *Rakarje*, dakle, *Rakarj* > *Rakari* (nom. mn. m. r.) > *Rakarje* (ak. mn. m. r.) > *Rakarje* (nom. jd. sr. r.). Dvojaki oblici s karte prvoga vojnog popisa s kraja XVIII. stoljeća (v. gore) gdje imamo *Vukovine* prema današnjem *Vukovina*, ali i *Ternia* prema današnjem *Trnje* govore nam da je takvih kolebanja bilo i prije, a dobro je uočljivo i danas. Tako smo prema službenome liku *Lazina Čička* (u starijim zapisima i u narodu bez odrednice *Čička*) u drugim mjestima zabilježili uporabu množinskoga lika *Lazine*. Jedna je ispitanica iz Bukevja na pitanje o obližnjim mjestima za *Lazinu* rekla (i to vjerojatno pod utjecajem standardnoga lika *Lazina*): *A Lázina sò sim, Lázina sò sim*, ali (ak.) *vu Lázine*. Kolebanje između jednine i množine postoji i kod mikrotoponima, pa smo tako u Kučama zabilježili mikrotoponom *Bljče* (mn. ž.r.), ali je jedna ispitanica (samo jednom) upotrijebila i jedninu: *ali točno Bljča ti dõjde vus cõstu*. Množinski je lik *proti Lazinam* potvrđen i u već prije spomenutoj ispravi (v. poglavlje 3).

8. Zaključak

U ovome radu iznijeli smo kompleksnu problematiku turopoljskog ojkonomima *Bapče* i drugih ojkonomima koji završavaju na *-če*#. Uzeli smo u obzir starije potvrde i prijašnja tumačenja, za koja smo zaključili da nisu formalno i semantički uvjerljiva. Prema svim argumentima koje smo razradili, možemo zaključiti sljedeće:

1. U ojkonomima širega turopoljskog područja gdje se rasprostiru turopoljski govori nalazimo velik broj ojkonomima apelativnoga podrijetla. Izvođenje **bãbьka* > **bãbьčę* > *bãbče* formalno je uvjerljivo, a semantički je najuvjerljivija pretpostavka da je **bãbьka* izvorno označavalo kakvo udubljenje ili ulegnuće na terenu. Ostale su mogućnosti da *Bapče* dolazi od *bãbьka* »trputac« ili *bãbьka* »snop, odnosno svežanj konoplje, žita i sl.«. Na dočetano *-če* < **-čę* ukazivao bi ženski rod nekih ojkonomima.
2. U ravničarskome dijelu Turopolja arealno su izrazito česti ojkonomi s dočetnim *-če*, od kojih su do danas očuvani *Hrašće*, *Kuče*, *Čiče*, *Gradiči* (< *Gradiče*), u što bi se *Bapče* također savršeno uklapalo.

3. Izvorno je vjerojatno postojala razlika u dočetu ojkonima *Bapče* i hidronima *Bapča*, pri čemu je prvi izvoran, a potonji iz njega izveden. Izravnu usporednicu za promjenu *-e# > -a#* nalazimo u slovenskome, gdje postoji ojkonom *Volarje* i hidronim *Volarja*. Ojkonim tu u svakom slučaju mora biti stariji od hidronima.
4. Izrazito su česta kolebanja u rodu i broju ojkonima (npr. *Novo Čiče – Nove Čiče*, *Lazina – Lazine*), što je povijesno bilo rezultat različitih izvanjezičnih (npr. kartografske i pisarske pogreške, pisarska tradicija itd.) i unutarjezičnih čimbenika (npr. reinterpretacije različitih sufikasa zbog njihova naknadnoga stapanja).

Na ravničarskome dijelu rasprostiranja turopoljskih govora nalazimo arhaizme u različitim stupnjevima očuvanosti. Ojkonim *Bapče* tu je još vrlo dobro očuvan u narodu, dok su neki drugi poput ojkonima *Čiče* gotovo potpuno podlegnuli službenomu, ali, kao što možemo vidjeti, često i izvorno »nepravilnomu« liku. Međutim, prema onome što smo iznijeli u ovome radu, smatramo da je *Bapče* izvoran lik, *Bapča* sekundaran, a u konačnici su oba gotovo u potpunosti istisnuli izvoran ojkonom *Prudnica*. To nas najzad vraća na pitanje iz trećega poglavlja: treba li se mjesto zvati *Bapče*, *Bapča* ili na kraju *Prudnica*? Službeno je od XIX. stoljeća standardiziran lik *Bapča*, a *Bapče* ne samo da je uobičajeno u narodu (i to najviše među Turopoljcima) nego je, prema rezultatima ovoga rada, i izvoran lik. U konačnici smatramo da bi se mjesto trebalo zvati onako kako se u narodu govori, što bi prema sadašnjemu stanju bilo *Bapče*. Međutim, u starijoj generaciji još uvijek postoji i svijest o tome da je ime mjesta zapravo oduvijek bilo *Prudnica*, no je li to dovoljan argument za promjenu imena? Budući da razlaganje te problematike nije tema ovoga rada i s obzirom na to da bi takvo razlaganje iziskivalo previše dodatnih redaka u ovome radu, to pitanje ostavljamo otvorenim za neke druge rasprave.

LITERATURA I IZVORI

ARHIVSKA GRAĐA

Arhivski fond HR-HDA-49 Plemenita općina Turopolje, kutija br. 32

ПОКРАТЕ

- ARj, XIV = Grdenić, Drago i dr. (ur.). 1955. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Vol. 14. Zagreb: JAZU.
- БЕР = Георгиев Вл., Ив. Гълъбов, Й. Займов. 1971. *Български етимологичен речник* Том I (А–З). Издателство на БАН. София [Georgiev Vl., Iv. Gălăbov, J. Zaimov. 1971. *Bălgarski etimologičen rečnik*. Tom I (A–Z). Izdatelstvo na BAN. Sofija.]
- ЕРСЈ = Bjeletić, Marta i dr. 2006. *Etimološki rečnik srpskog jezika*. sv. 2: Ba–Bd. Inst. za Srpski Jezik SANU. Beograd.
- ЭСБМ = Мартынаў В. У. 1978. *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы 1*. Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа. Мінск. [Martynau V. U. 1978. *Etymolahičny slovník belaruskaj movy 1*. Nacyjanalnaja akademija navuk Bielarusi. Instytut movaznaŭstva imia Jakuba Kołasa. Minsk.]
- ЕSSJ = Трубачев, О. Н. 1974. *Этимологический словарь славянских языков*. Выпуск 1. Москва: Наука. [Trubačev, O. N. 1974. *Etimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov*. Vypusk 1. Moskva: Nauka.]
Трубачев, О. Н. 1985. *Этимологический словарь славянских языков*. Выпуск 12. Москва: Наука. [Trubačev, O. N. 1985. *Etimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov*. Vypusk 12. Moskva: Nauka.]
- Журавлев А. Ф., Ж. Ж. Барбот. 2016. *Этимологический словарь славянских языков*. Выпуск 40. Москва: Наука. [Žuravljev A. F., Ž. Ž. Barbo. 2016. *Etimologičeskij slovar' slavjanskich jazykov*. Vypusk 40. Moskva: Nauka.]
- HMR = Bašić-Kosić, Nataša (ur.). 2016. *Hrvatski mjesni rječnik*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- MT I-IV = Lazsowski, Emilij, 1904–07. *Povijesni spomenici plemenite općine Turopolja*, Zagreb, Antun Scholz.
- MZI = Tkalčić, Ivan Krst. 1873. *Povjestni spomenici zagrebačke biskupije*, knjiga 1. Zagreb, Karlo Albrecht.
- RKJ = Finka, Božidar (ur.). 1984. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Knj. 1, [sv. 1]. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti : Zavod za jezik IFF.
- RM = *Rečnik mesta: (abecedni imenik svih mesta u Kraljevini S.H.S.: po zvaničnim podacima = Rečnik krajev: (abecedni imenik vseh krajev v Kraljevini S.H.S.): po službenih podatkih: 1927*. Beograd: Narodna prosveta.
- SP = Sławski, Franciszek (ur.). 1974. *Słownik prasłowiański. T. 1, A-B*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

OSTALA LITERATURA

- Bezljaj, France. 1956. *Slovenska vodna imena*. Vol. 1. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Bezljaj, France. 1961. *Slovenska vodna imena*. Vol. 2. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Brozović-Rončević, Dunja. 1987. *Tragovi poganskih, kršćanskih i islamskih kultova u toponimiji*. Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije. Odeljenje jezika i književnosti SANU 7. Beograd. 117–124.
- Dickenmann, Ernst. 1939. *Studien zur Hydronymie des Savesystems*. Vol. 1. Budapest: Stemmer.
- Dickenmann, Ernst. 1966. *Studien zur Hydronymie des Savesystems*. Vol. 2. Heidelberg: Winter.
- Đorđević, Božidar (ur.). 1960. *Imenik mesta: pregled svih mesta, opština i srezova u Jugoslaviji sa poštama i teritorijalno nadležnim sudovima i javnim tužioštvima*. 2. izmenjeno i dopunjeno izd. Beograd: Službeni list FNRJ.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Etimološki rječnik hrvatskog*. Zagreb: August Cesarec.
- Heller, Georg. 1980. *Comitatus Zagrabienensis*. Band II von Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. München.
- Holzer, Georg. 2011. *Glavovni razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kollerffy, Michael von. 1878. *Ortslexicon der Länder der ungarischen Krone mit Rücksicht auf die verschiedenen Zweige der Verwaltung: Mit Benützung der neuesten amtlichen Daten redigirt durch Michael von Kollerffy. Nebst einem Verzeichnis derjenigen Ortschaften, welche bis 31. Juli 1877 ... Veränderungen erlitten haben, von Emerich Findura*. Franklin-Verein.
- Laszowski, Emilij. 1910. *Povijest plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*. Vol. 1. Zagreb: Antun Scholz.
- Lipszky, Joannes. 1808. *Repertorium locorum objectorumque in XII tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae occurrentium*. Buda: Typis Regiae Universitatis Pestanae.
- Lipszky, Joannes & Gottfried Prixner. 1806. *Mappa Generalis Regni Hungariae partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et Confinium Militarium Magni item Principatus Transylvaniae geometricis partium dimensionibus, recentissimisque astronomicis observationibus*. Pesthini: Kilian.
- Lončarić, Mijo. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lončarić, Mijo. 2003. Kajkavština u ranim podravskim toponimima. *Folia onomastica croatica* 12–13.
- Lončarić, Mijo. 2005. *Kajkaviana & alia*. Čakovec: Zrinski.
- Lukenda, Marko. 1984. Zemljopisna nomenkultura u srednjovjekovnoj toponimiji Turopolja. *Kaj* 3 55–63.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika* (Biblioteka Theoria/Thēōria / Matica Hrvatska). Zagreb: Matica hrvatska.
- Miklosich, Franz Ritter von. 1872a. Die slavischen Elemente im Magyarischen. In *Abhandlungen von Mitgliedern der Akademie*, vol. 21, 1–74. Wien: Karl Gerold's Sohn.
- Miklosich, Franz Ritter von. 1872b. Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen. In *Abhandlungen von Mitgliedern der Akademie*, vol. 21, 75–106. Wien: Karl Gerold's Sohn.
- Polák, Vaclav. 1979. Consideration sur la toponymie balkanique. *Onomastica jugoslavica* 8.
- Pronk, Tijmen. 2007. The etymology of Ljubljana – Laibach. *Folia onomastica croatica* 16. 185–192.
- Sabljar, Vinko. 1866. *Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije*. Nakladom i berzotiskom A. Jakića.

- Schuster-Šewc, H. 1983. *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*. Vol 1. VEB Domowina-Verlag, Bautzen.
- Skok, Petar. 1926. Iz srpskohrvatske toponomastike. *Јужнословенски филолог*. Београд: Српска академија наука [*Јужнословенски филолог*. Београд: Српска академија наука] 6. 66–95.
- Skok, Petar. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. (ur. Mirko Deanović i Ljudevit Jonke). Vol. 3. Zagreb: JAZU.
- Snoj, Marko. 2009. *Etimoloski slovar slovenskih zemljepisnih imen*. 2. izdanje. Ljubljana: Modrijan.
- Šatović, F. i I. Kalinski. 2012. *Rječnik Čerja zagrebačkoga*. Pučko otvoreno učilište Sv. Ivan Zelina. Zelina.
- Šimunović, Petar. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje* (Izabrana djela Petra Šimunovića). Zagreb: Golden Marketing.
- Šimunović, Petar. 2010. Lička toponomastička stratigrafija. *Folia onomastica Croatica* 19. 223–246.
- Šmilauer, Vladimír. 1932. *Vodopis starého Slovenska*. Praha, Bratislava: Nákl. učené společnosti Šafařílovy v Bratislavě.
- Šojat, Antun. 1982. Turopoljski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6. 317–493.
- Šulek, Bogoslav. 1879. *Југославенски именик билја*. JAZU, Zagreb: Dionička tiskara.
- Thiele, Ádám, Jiří Hošek, Nikolina Antonić i Tibor Ákos Rácz. 2017. Metallographic examination of two medieval knives from Kobilić (Republic of Croatia). *Materials and Manufacturing Processes* 32(7–8). 867–875.
- Vajs, Nada. 2003. *Hrvatska povijesna fitonimija*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Vaillant, A. 1958. *Grammaire comparée des langues slaves II: Morphologie*, Paris.
- Večenaj, Ivan i Mijo Lončarić. 1997. *Rječnik govora Gole*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Wippel, Johanna. 1963. *Die geographischen Namen des Turopolje: eine sprachwissenschaftliche Untersuchung*. Berlin: E. Reuter Gesellschaft.

**ON THE TOPONYM *BAPČE/BAPČA*
AND THE ORIGIN OF TUROPOLJE TOPONYMS ENDING IN *-ČE***

Josip Perković

Institute of Croatian Language, Zagreb

jperkovic@ihjj.hr

ABSTRACT: This paper explores the etymology of the toponym *Bapče/Bapča*, which serves as the name of both a village and a former stream. Additionally, it examines other oikonyms ending in *-če* within the broader Turopolje region of northern Croatia. First, it provides a concise introduction to the topic, including the geographical setting and the current sociolinguistic context of this traditionally Kajkavian-speaking area. Then, based on historical sources and field research, it is concluded that the present-day village of Bapča was originally called Prudnica and that, for reasons that are still unknown, at the beginning of the 19th century it took on the name of a now-vanished nearby village, which is recorded in historical documents as Babcha. Furthermore, it establishes that the *-če* ending in *Bapče* is original, akin to other Turopolje oikonyms such as *Kuče*, *Hrašće*, and *Čiče*. This suffix was derived from the Proto-Slavic nominative plural suffix **-jē*, which replaced the widespread *-jane* by analogy with the *ja*-stems locative, which was **-jaxъ*, just like for nouns formed with **-jane*. Such a generalisation can be found in numerous oikonyms in Slovenian territory. It was affixed to the appellative *bapka* through the following process: *(*baba > *babъka > *babъčane > *babъče > Bapče*. The paper considers several semantic meanings of *bapka* as a potential source of the toponym, ultimately favouring the meaning »pit, hole, cavity«, which, while largely lost in Croatian, persists in Serbian and Bulgarian dialects. Finally, it argues that the variant *Bapča*, as seen in the name of the stream, represents a secondary development from the original *Bapče*. A parallel to this can also be found in Slovenian, where the name of the stream *Volarja*, for formal reasons, must be derived from the name of the place *Volarje*. Finally, it is explained that there are several reasons for the two forms *Bapče/Bapča*, and similar fluctuations in grammatical gender and number can be observed in other microtoponyms in different places in Turopolje.

Keywords: toponymy; Turopolje; onomastics; etymology; Kajkavian

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.